

Residenset i Karlstad

VÄGLEDNING & HISTORIK AV BARBRO JÄRLIDEN

Residenset i Karlstad

Länstyrelsen
Värmland

Utgiven av Länstyrelsen Värmland 2014

Text: Barbro Järliden

Fotograf: Øyvind Lund

Form: Maria Karlberg Back, Whiter Shade AB

Tavla "Min mor" (sid 16) ©Stefan Johansson/BUS 2014

Tryck: Elanders Sverige AB

ISBN: 978-91-982067-0-8

VÄGLEDNING & HISTORIK AV BARBRO JÄRLIDEN

*Välkommen till
residenset i Karlstad*

V

ärmlands landshövding Kenneth Johansson och hans fru Viola bjuder in till länsresidenset i Karlstad.

Generöst och hjärtligt öppnar de dörrarna till en vandring i det stora husets vackra salar. Utsikten mot väster är betagande, vare sig det är en solig vårväll med glitter i Klarälven eller en kall vinterdag då älven ligger frusen och Karl IX-statyn står klädd i snö.

En hastig blick på husets utsida innan vi går in. Vi ser en varmt gulfärgad byggnad i tre våningar med takkupa, vackra fönster i olika utformning i våningarna och ett betonat mittparti. En stor guldglänsande hertigkrona är placerad över ingången.

Här går vi in!

VI LÄMNAR VESTIBUL och kapprum för att gå uppför trappan. Men innan vi gör det kastar vi en blick på bysten av unionskonungen Karl XIV Johan, som står till höger i hallen. Den är utförd i marmor och skulpterad av konstnären J. N. Byström född 1783 i Filipstad.

TRAPPHUSET

Den breda trappan i natursten leder upp till tre avsatser. Den som vill tar naturligtvis hissen upp. Som sällskap uppför trappan har man porträtten av länets hövdingar från 1700-talet och framåt. (Landshövdingarnas namn och årtal återfinns i slutet av boken.)

Den första avsatsen är försedd med ett stort välvt fönster medan den andra är ett så kallat vilplan. Avsats nummer tre är magnifik. Den står med ett stort rundbågigt fönster i flera färger. Motivet är länsvapnet, den krönte örnen.

Möbler och lampetter i de olika trappavsatserna är i olika klassiska stilar från barocken och framåt. I övre hallen står ett värmländskt allmogeskåp från 1846 med bevarad originalmålning.

Efter den sista trappavsatsen kommer man upp till själva representationsvåningen. Här står oftast landshövdingparet och tar emot och hälsar välkommen.

På tredje vilplanet fastnar blicken på det stora rundbågiga fönstret i flera färger. Motivet är länsvapnet, den krönte örnen. Fönstret är utfört 1924 av den kända glasfirman J. P. Ringström i Stockholm.

I trapphuset visas porträtt av länets hövdingar genom tiderna. I den sista avsatsen hänger två stora renässansmålningar. Uppe i representationsvåningens hall skymtar ett värmländskt allmogeskåp.

Stora salongen

STORA SALONGEN

Nästa upplevelse är stora salongen med sina höga fönster i västerläge. Väl inne i salongen ser man hur rummen breder ut sig i fil åt båda håll, såväl åt norr som åt söder.

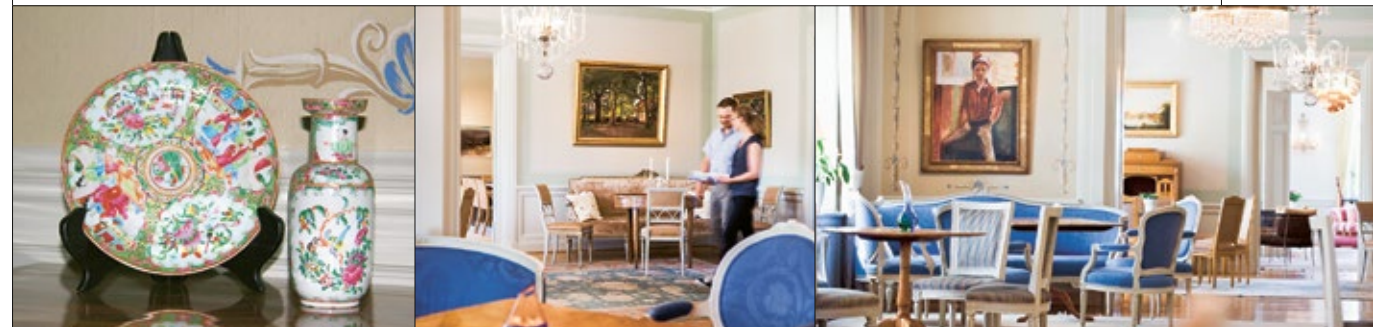
Åt söder ligger den stora matsalen följd av ett litet mindre matrum, och norrut finns lilla salongen, sammanträdesrummet och landshövdingens privata bostad.

Inredningen i salongen går i gustaviansk stil vad gäller soffor, bord och stolar. Möblerna är klädda i modernt blått och blårandigt tyg.

Konsten på väggarna – utdeponerad av Nationalmuseum i Stockholm och Värmlands Museum i Karlstad – hör också till en förgången tid, men hör hemma här liksom byråar och speglar. En pendyl, också den från 1700-talet, är ett stockholmsarbete.

Den stora spisen mitt i rummet är utförd i kolmårdsmarmor, och ovanför den, inmonterat i väggen, sitter ett porträtt av Karl IX, Karlstads grundare. Stuckaturen ovanför porträttet visar länsvapnet.

I taket sitter sengustavianska kristallkronor av Drottningholmstyp. För att ytterligare betona det gustavianska intrycket finns här två porträtt av 1700-talsdrottningar i ovala ramar.

MATSALEN

Från stora salongen går man in i matsalen. Det generösa matsalsmöblemanget levererades från NK på 1930-talet. På golvet ligger en stor röd röllakansmatta vävd på Märta Måås-Fjetterströms ateljé i Båstad.

Praktmöbeln i matsalen är ett holländskt 1700-tals-skåp med blom- och papegojmotiv i ljus intarsia. Stockholmsarkitekten Josef Frank formgav på 1940-talet byrån med floratrick placerad vid den ena kortväggen.

Konsten på väggarna har målats av såväl nationella målare som lokalt värmländska. Här finns både Bruno Liljefors och Gustaf Fjaestad.

Byrån med tryck från C.A. Lindmans "Nordens flora" kommer från Svenskt Tenn i Stockholm. Den formgavs på 1940-talet av Josef Frank.

Matsalen

Matsalen är dukad till fest. Till vänster ses matsalsstolar ur det möblemanget som 1936 levererades från NK i Stockholm. I fonden två stora oljemålningar signerade av värmlandskonstnären Gustaf Fjaestad. På innerväggen hänger ett jaktmotiv av Bruno Liljefors. Barockskåpet med rikliga inläggningar av intarsia har tidigare stått på den värmländska herrgården Mässvik.

Lilla matsalen

LILLA MATSALEN

I fil med matsalen ligger i söder ett mindre matrum. Rummet har en enhetlig inredning i form av Josef Frank-möbler i mahogny: matbord, stolar, sideboard, vitrinskåp och tevagn. Lampor och matta kommer likaså från Svenskt Tenn.

En karlstadskonstnär har fått pryda väggarna. Konstnären Stefan Johansson var porträttmålare med ett speciellt intresse för att återge lampor, ljus och skuggor.

Lilla salongen

LILLA SALONGEN

Om man vänder sig om från lilla matsalen och går tillbaka genom matsalen och stora salongen, kommer man till lilla salongen. Här har man möblerat med stilmöbler av gustavianskt ursprung. Samtliga möbler har fått modern klädsel.

I möblemanget ingår en mahognychiffonjé i empirestil med riklig intarsia. På väggarna hänger bland annat två franska parklandskap från 1700-talet och i taket en sirlig krona av böhmisk kristall. I en av fönstersmygarna står en liten skulptur i brons som föreställer Gustav V.

LANDSHÖVDINGENS MOTTAGNINGS- OCH SAMMANTRÄDESRUM

Intill lilla salongen ligger ett rum som gränsar till landshövdingens privata bostad. Det har karaktären av sammanträdes- och tv-rum, men kan också fungera som ledigt samtalsrum. Inredningen är genomgående modern av dansk och svensk design och med italienska och danska armaturer. Taklampan är en klassiker: Poul Henningsens "Kotten".

I denna moderna inredning står den gamla kakelugnen med diskret dekor av ymnighetshorn och flätband i brunt och gult som representant för en gången tid. På väggarna hänger nutida konst, målad av den välkände värmländske akvarellmålaren Lars Lerin.

FÖRMAKET

Förmaket ligger till vänster om trapphallen och har fönster åt trädgården det vill säga österut. Också detta rum har möblerats med Josef Frank-möbler. Resultatet har blivit ett rum med ledig och inbjudande elegans, mjuka soffor i rött, bekväma fätöljer i grön Frank-kretong och karmstolar med rygg i rotting.

I förmaket står ett stiligt mahognyskåp med karlstadsmotiv i riklig intarsia. Det formgavs på tidigt 1940-tal av möbelarkitekten Sven Olof Monsén, bördig från Karlstad. I taket hänger en kristallkrona av barocktyp och på golvet ligger en flossamatta.

Av målningarna intar kristinehamn född konstnären Gustaf Wolmars helfigursporträtt "Laura" från 1916 den största platsen. En skiss till Rickard Berghs paradporträtt av skalden Gustaf Fröding hänger i en kraftig tidstypisk ram ovanför karlstadsskåpet.

ÖVRE HALLEN OCH VINDSVÅNINGEN

I övre hallen finns ett kapprum som möblerats med möbler formgivna av Carl Malmsten 1930. Här kommer hissen upp. En vacker kvinnotorso i gips pryder ett av borden. Det sägs att arvikasonen, bildhuggaren Christian Erikssons bildsköna fru Jeanne Tramcourt stod modell.

Vindsvåningen inrymmer fyra gästrum, varav tre med utsikt åt väster. Denna våning disponeras bland annat av kungafamiljen vid besök i Värmland. De fyra sovrummen har möblerats med inspiration från olika värmlandmiljöer.

Åt gården ligger ett modernt möblerat bibliotek med en stor öppen spis. Bibliotekets böcker består till stora delar av värmlandslitteratur, inköpt och samlad från början av landshövding Ivar Wennerström. Samlingen har sedan utökats undan för undan av de olika efterträdarna.

Den öppna spisen i stora salongen är av kolmårdsmarmor. Över den sitter ett stort väggfast porträtt av Karlstads grundare Karl IX avbildad i helfigur. I nedre vänstra hörnet står "C. IX. R.S." (Rex Sveciae, Sveriges konung).

Från matsalen ser man hur rummen ligger i fil. I taket är kristallkronorna av barocktyp.

Över byrån, till typen senbarock, hänger en praktfull pendyl tillverkad under sent 1700-tal av urmakaren Nils Berg i Stockholm.

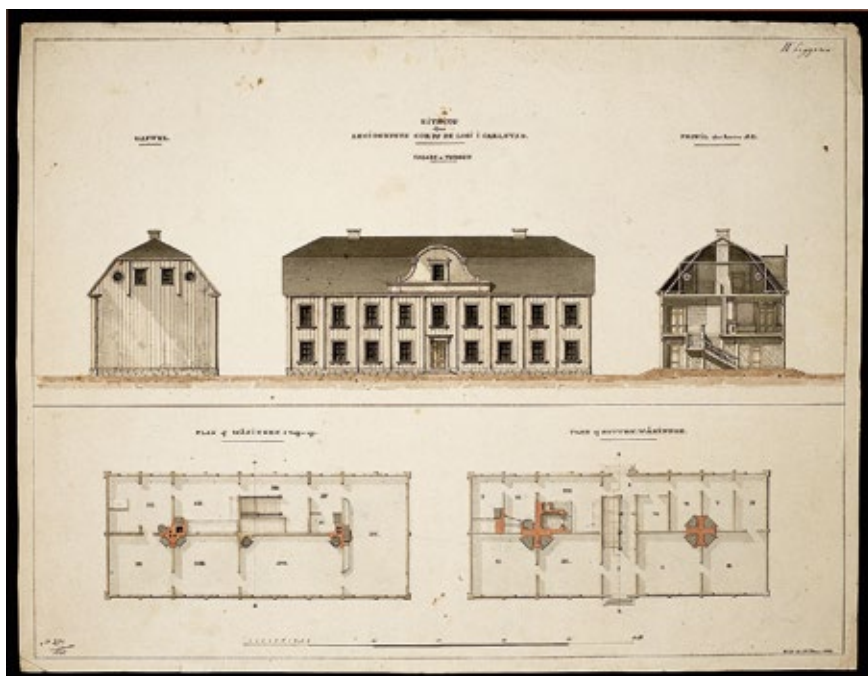
RESIDENSETS HISTORIK I KORTHET

Frågan om hur landshövdingarna i vårt land skulle bo hade blivit aktuell 1816 genom en kunglig skrivelse. Tidigare hade landshövdingarna bott i herrgårdar nära staden eller i centralt belägna hus. Det fanns flera skäl att diskutera landshövdingarnas bostadsfråga: landshövdingen skulle ha en passande bostad bland annat för representation och länsstyrelsens handlingar behövde en säker plats. Kungen och kungahuset borde vid resor kunna erbjudas logi.

STADEN BRINNER OCH EN NY STAD VÄXER FRAM

Hela Karlstad, utom ett tiotal fastigheter, brann ned söndagen den 2 juli 1865. Ingen människa dog men femtusen blev hemlösa. Branden tog hela den tätt bebyggda trästaden, där den hade legat koncentrerad omkring torget.

Med förvånansvärd snabbhet tog stadens styrande itu med att bygga upp sin stad. Gatorna breddades och rätades ut enligt ett rutmönstersystem. En stenstad växte upp i trästadens ställe.

Arfwidssonska gården. "Ritning öfwer Residensets Corps de logi i Carlstad, Facade åt Torget" samt plan av våningarna. (Riksarkivet)

NYA PLANER, NYTT RESIDENS

Platsen för ett nytt residens hade diskuterats redan före branden: Hamntorget, numera kallat Residenstorget. Byggnaden skulle ha sin fasad mot väster med utsikt över Klarälven. Det var denna plats som dåvarande landshövdingen Carl Rudolf Ekström tog upp som aktuell för det nya residensbygget i Karlstad.

Uppgiften att rita residenset gick av allt att döma till stockholmsarkitekten J.F. Åbom, som i oktober 1867 presenterade ritning och kostnadsberäkning. Fyra år senare stod byggnaden färdig.

NU VAR DET 1871

Huset som byggdes var av sten i två våningar. Det blev stort och representativt. Residenset togs i bruk för sitt ändamål 1871. Samtidigt var också Stadshotellet och Frimurarelogen vid torget färdiga.

Länsstyrelsen flyttade in med sin verksamhet i residensets nedre våning. Den övre blev landshövdingens bostad.

Den förste landshövdingen som flyttade in på residenset var Johan Henrik Rosensvärd.

EN VÅNING TILL

Efter bara några decennier stod det klart att residenset var för litet. Under åren 1921-24 genomfördes renoveringar, och huset fick ytterligare en våning. Det gick till så att taket lyftes, och våningen lades in där under.

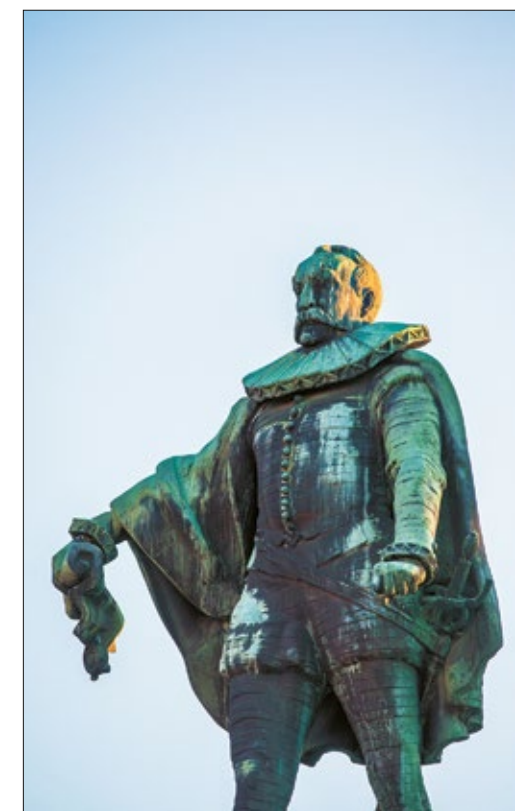
Från 1924 blev denna våning inredd för representation och använd som landshövdingebostad. Värmlandsbördige arkitekten Bror Almquist ritade ombyggnadsförslaget.

RESIDENSET IDAG

Länsstyrelsen lämnade residenset 1954 för nya lokaler. Botten- och mellanvåning har under åren disponerats bland annat av olika länsmyndigheter. Neder- och mellanvåning är idag inredd för Svenska Migrationscentret.

KARL IX STÅR STATY

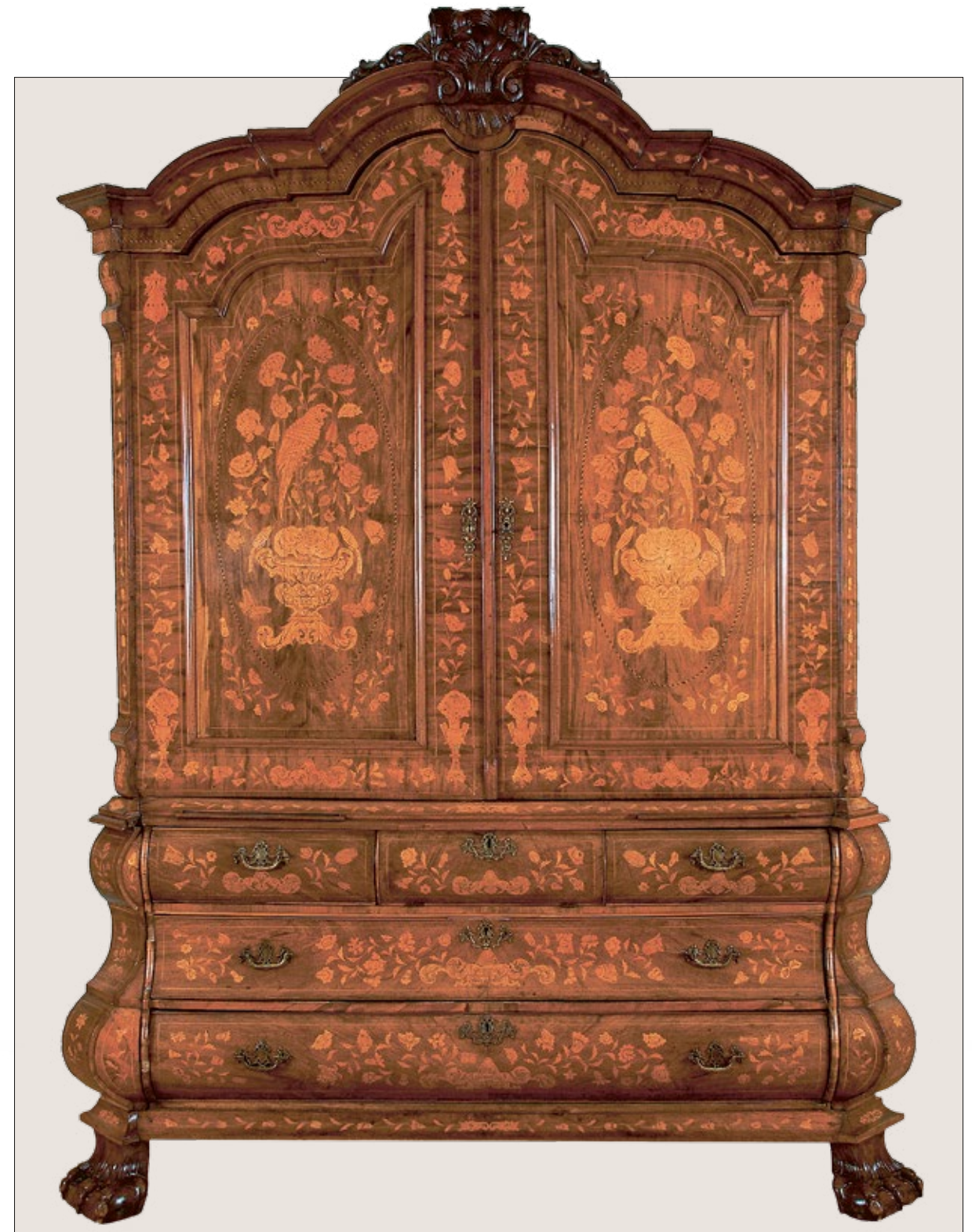
Mot residensets ståtliga fasad blickar idag bildhuggaren Christian Erikssons staty över Karlstads grundare Karl IX. Statyn avtäcktes den 16 juni 1926.

LANDSHÖVDINGAR I VÄRMLAND

Enligt Kunglig resolution från den 11 februari 1779 skildes Värmland, med undantag av Karlskoga, från Örebro län. Från och med detta år fick Värmland sina egna landshövdingar.

- **Johan Gustaf Ugglå**, född 1734 i By socken, Värmland. Friherre, major, kammarherre. Tjänstetid 1779–93. Gift med friherrinnan Johanna Gustava Vilhelmina Fock.
- **Nils Nilsson Silverskjöld**, född 1751. Överstelöjtnant. Tjänstetid 1793–1802. Stiftare av Värmlands läns Kungliga Hushållningssällskap. Gift med Johanna Carolina Fredensköld.
- **Arvid von Nolcken**, född 1771. Jurist. Tjänstetid 1802–07. Gift med Hedvig Maria Lovisa von Schantz.
- **Axel von Rosen**, född 1773. Greve, militär. Tjänstetid 1808–09. Gift med friherrinnan Johanna Henrika Ribbing af Koberg.
- **Olof af Wibeli**, född 1752. Lagman och landshövding i Karelen. Tjänstetid 1809–13. Gift två gånger. Båda fruarna hette Escholín. Olof af Wibeli besjungs i en dikt av J. L. Runeberg "Landshövdingen".
- **Johan Didrik af Wingård**, född 1778. Överstelöjtnant, författare till fem landshövdingeberättelser. Tjänstetid 1814–40. Gift med Fredrika Björnberg.
- **Carl Fredrik Hammarhielm**, född 1787. Hovmarskalk, finansminister. Tjänstetid 1840–41. Gift med Beata Maria Linroth (Värmlands Säby).
- **Hans Fredrik Oldevig**, född 1793. Lagman, landssekreterare. Tjänstetid 1842–64. Gift med friherrinnan Maria Henrietta Amalia von Berg.
- **Carl Rudolf Ekström**, född 1818. Expeditionschef i Civildepartementet. Tjänstetid 1864–70. Gift med Hildegard Boheman.
- **Johan Henrik Rosenswärd**, född 1816. Generalmajor, vice talman, lantförsvarsminister. Tjänstetid 1870–73. Gift med Natalia Löwenhielm (Long, Värmland).
- **Henrik Wilhelm Gyllenram**, född 1814. Generalmajor, landshövding på Gotland. Tjänstetid 1873–85. Gift med Ebba Augusta Arnell.
- **Henrik Adolf Widmark**, född 1833. Major, landshövding i Norrbotten. Tjänstetid 1885–89. Skrev en omfattande landshövdingeberättelse om finnarnas historia. Gift med Kristina Katarina Åkermark.
- **Emil Adolf Malmberg**, född 1842 på Våxnäs, Karlstad. Överste, chef för Krigshögskolan. Tjänstetid 1889–1901. Gift med friherrinnan Julia Åkerhjelm till Margretelund. Förekommer i Gustaf Frödings dikt Balen ur Nya dikter 1894: "vår överhet stod klädd i guldgalon kring länets hövdingas ståtliga person".
- **Gerhard Dyrssen**, född 1854. Kommandörkapten, sjöminister. Tjänstetid 1901–21. Gift med Emma Augusta Sofia Charlotta Fock.
- **Abraham Unger**, född 1870. Expeditionschef, statssekreterare. Tjänstetid 1921–36. Gift med Sandra Leufstedt. Landshövding Unger är inte född i Värmland, men hans fädernesläkt har varit bosatt i landskapet sedan 1740-talet. Fyra kyrkoherdar med namnet Unger har verkat i Brunskog.
- **Ivar Wennerström**, född 1881 i Brunskog, Värmland. Redaktör, försvarsminister. Tjänstetid 1936–45. Gift med Loa Gudmundsdottir.
- **Axel Westling**, född 1897. Statssekreterare. Tjänstetid 1945–57. Gift med Aina Ulrika Haraldsdotter Stuart.
- **Gustaf Nilsson**, född 1900 i Kristinehamn, Värmland. Talman, stadsbibliotekarie i Kristinehamn. Tjänstetid 1957–67. Gift med Lisa (Elisabet) Svensson.
- **Rolf Edberg**, född 1912 i Lysvik, Värmland. Chefredaktör, riksdagsman, ambassadör, författare. Tjänstetid 1967–77. Gift med Astrid Persson.
- **Bengt Norling**, född 1925. Ombudsman, kommunikationsminister. Tjänstetid 1977–90. Gift med Elisabeth Stöfling.
- **Ingemar Eliasson**, född 1939 i Visums-Kil, Värmland. Civilekonom, lärare, statssekreterare, riksdagsledamot, arbetsmarknads- och energiminister. Tjänstetid 1990–2002. Gift med Carin Ölmén.
- **Kerstin Wallin**, född 1945. Socionom, kommunalråd i Bräcke, Jämtland. Tjänstetid 2003–2004. Gift med Tore Wallin.
- **Eva Eriksson**, född 1947. RH-konsulent, kommunalråd i Tidaholm, riksdagsledamot, regionråd i Västra Götalandsregionen. Tjänstetid 2004–2012. Gift med Leif Tengroth.
- **Kenneth Johansson**, född 1956. Socionom. Administrativ chef på Falu lasarett. Heltidsanställd politiker i Falu kommun. Riksdagsledamot för Dalarna. Ordförande i riksdagens socialutskott. Tjänstetid 2012–. Gift med Viola Erlands.

KÄLLOR

Byggnadsstyrelsens arkiv, Stockholm

Riksarkivet, Överintendentsämbetet, Stockholm

Stadsarkivet och Stadsingenjörskontoret, Karlstad

Värmlands Museum, Karlstad

Litteratur

Bromander, C V, Länsstyrelsen i Karlstad 1779–1929. Karlstad 1929.

Dalgren, Lars, Karlstads stads historia. Del III. Karlstad 1953.

Ditt Värmland. Kulturmiljöprogram för Värmland och värmälänningar. Anders Hillgren (Red) Del 2. Karlstad 1989.

Eles, Håkan, Mercurius 6. En köpmansgård i Karlstad. Karlstad 1990.

Nygren, C E, Karlstads brand 1865 och stadens senare historia. Göteborg 1915.

Ronge, Mats, Det gamla Carlstad 2:a uppl. Karlstad 1958.

Thorngren, Lennart, L, Patron på Herrhagen. Carlstads-Gilletts skriftserie N:o 24. Karlstad 1988.

Värmland. Richard Holmström och S Artur Svensson (Red.). Malmö 1956.

Värmland förr och nu 1965. Årsbok från Värmlands Museum 1965.

Karlstad 1865. Stadsbyggande för hundra år sedan av Göran Lindahl.

Värmländingarnes Jul 1925. 7:e årg. Våra hövdingar.

Artiklar

Svenska hem i ord och bilder. Länsresidenset i Karlstad av Ernst Malmberg. 1934.

Svenska hem i ord och bilder. Residenset i Karlstad av Roger Sundelius. 1948.

Nya Wermlands-Tidningen. Länsresidenset och nybyggnaden av Roger Sundelius. 27/11 1958.

Nya Wermlands-Tidningen. Våra landshövdingar och hövdingahus. Artikelserie av Gunnar Hedin. 1987–88.

Antik & Auktion. Karl IX vakar över residenset i Karlstad av Karin Lorenz. 1991.

Barbro Järliden. Residenset i Karlstad, Länsstyrelsen i Värmlands län 1992 och 2005.

Landshövding Kenneth Johansson vill att hans residens ska vara ett öppet hus och att alla gäster och andra intresserade skall känna sig väl mottagna.

